

ÚVAHY AUDIOKNIŽNÍ

Smrt agenta minutu po minutě

Digitální platforma Audiotéka se na českém trhu s audioknihami prosadila jako supermarket s nabídkou knih z různých vydavatelství. Vydává ale také vlastní nahrávky a v posledním roce produkuje i dramatická díla. A to stojí za pozornost. Dramatizace jsou totiž nesrovnatelně náročnější a Českému rozhlasu v nich dosud množstvím i kvalitou mohl konkurovat málokdo.

Audiotéka je polský projekt, který působí i v českém prostředí. Po úspěchu dramatizací v Polsku zahájila v roce 2020 jejich natáčení i pro český trh. V prvním roce uvedla například **Místra a Markétku** Michaila Bulgakova, **Němce** Jakuby Katalpy nebo sitcom **Receptce** Łukasze Orbitowského a **Klaudie Mynarské**. Navázala spoluprací s režiséry **Natálií Deákovou**, **Belou Schenkovou**, **Thomasem Zielinským** nebo **Jiřím Havelkou**.

Hned na podzim 2020 vyšla Havelkovi v Audiotéce nahrávka **Vlastníků**, zvuková úprava jeho divadelního a posléze filmového scénáře. Třidvacetidílný seriál téhož autora s názvem **Agent** měl premiéru o rok později. Také zde Havelka rozpracovává svůj starší námět. Vraždou bývalého agenta FSB Alexandra Litviněnka se zabýval už v roce 2018 ve **Smrti krále Gonzaga** v Dejvickém divadle. Díky tomu, že ještě za Litviněnka života začala policie případ vyšetřovat, se podařilo shromáždit důkazy a vraždu pak projednával britský soudní dvůr a posléze i Evropský soud pro lidská práva. Podle verdiktu je za smrt Litviněnka, který jako politický uprchlík měl už tehdy britské občanství, zodpovědné Rusko. Jiří Havelka se ve scénáři opřel o zveřejněné dokumenty.

Havelka se souborem Dejvického divadla se rozhodli vyslovit k tomuto politickému teroristickému činu. Dokumentární námět vsadili do hamletovskému inspirovaného scénického tvaru s tématem osobního postoje a svědomí člověka jako občana. Skutečné události byly pak na jevišti zpracovány v přibližně hodinové soustředěné zkratce. V dokumentárním zvukovém seriálu se Havelka – jako spoluautoři jsou uvedeni dramaturg Petr Erbes a televizní scenárista Karel Kratochvíl – precizněji a podrobněji věnuje celému případu. Využívá znalost dokumentů, na jejich základě rekonstruuje události od 1. listopadu 2006, kdy Litviněnko požil jed, až do jeho smrti 23. listopadu téhož

Litviněnko v podání Jaroslava Plesla je v jednání jemný, ale v postojích pevný, zásadový muž, milující manžel a otec, který v KGB i FSB sloužil z přesvědčení, že pomáhá své vlasti FOTO ARCHIV ČRO

Režisér Jiří Havelka je zkušený divadelník, má za sebou i filmovou režii, ale se zvukovým natáčením se zřejmě setkává poprvé FOTO ARCHIV ČRO

roku, a to – oproti divadelní inscenaci – na více než čtyřnásobné časové ploše (4 h 16 m).

Seriál je strhujícím obrazem boje o život s temným, ponurým vyústěním. Burcuje, otřásá. Litviněnko v podání Jaroslava Plesla je v jednání jemný, ale v postojích pevný, zásadový muž, milující manžel a otec, který v KGB i FSB sloužil z přesvědčení, že pomáhá své vlasti. Po prozření následoval jeho střet se strukturami moci, soud, věznění a následně emigrace do Velké Británie. Následkem otravy poloniem pomalu ztrácí síly a postupně se dostává na pokraj smrti. Plesl tuto proměnu podává velmi přesvědčivě. Známé Litviněnkův konec, ale stále s jeho ženou Marinou doufáme. Marina v podání Kláry Melíškové je klidná, emotivně

střídmá, přesto oddaně milující partnerka, která zařizuje vše, co situace vyžaduje. V kritických chvílích pak tvrdě obhajuje manželovy zájmy. Havelka ke spolupráci na tomto projektu opět přizval dejvického herce. Vedle nich ale i desítky dalších. V obsazení se objevují František Němec jako Litviněnkův otec, Taťjana Medvecká v roli lékařky či Igor Orozovič jako Lugovoj.

Seriál nabízí – a to i těm čtenářům či posluchačům, kteří události před patnácti lety sledovali z médií – mnoho nových informací. Jelikož pracuje mimo kontext divadla, nepotřebuje pracovat s hamletovským rámcem, ale plně se soustředí na dokudramatické ztvárnění. Události se v dlouhé časové ose jednoduše „dějí“ a my je díky realistickému zvukovému plánu sledujeme

zblízka. Použitá hudba je funkční, neprosazuje se melodickými motivy (sound design Bojan Bojič). Nejvýraznější je dramatická hudebně-zvuková koláž, která uvozuje každý díl s nenápadnou připomínkou filmového Jasona Bourna, čímž poukazuje na témata tajných služeb, které se „vymkly z kloubů“ a v rukou autokratů a diktatur se staly celosvětovou hrozbou.

Havelka vypráví Litviněnkův příběh v několika rovinách. Vedle základní „přítomné“ linky scénář pracuje s retrospektivami agentova předchozího života, využívá letmé flashbacky do dění z minulých částí a objevují se v něm také prostory do budoucnosti, jež umožňují situace komentovat retrospektivně se znalostí budoucnosti. Vedle toho tvůrci do dění zařadili i vnitřní představy nemocného Litviněnka a hlas pozorovatele, který věčně dodává další faktografické souvislosti, často doprovázené určením místa, data a přesného času.

Havelka je zkušený divadelník, má za sebou i filmovou režii, ale se zvukovým natáčením se zřejmě setkává poprvé. Přesto audio seriál dopadl dobře, byl komplikovaný scénář s mnoha časovými a prostorovými střihy byl přece jen trochu nad jeho síly. Desítky hlasů, často anonymních, a taky myslím nevhodná a bezdůvodná „recyklace“ interpretů, kdy herečka s charakteristickým hlasem (Medvecká, Babčáková) hraje více postav, způsobují při pečlivém poslechu

posluchačovu nejistotu, kdože to vlastně mluví, což vede k jeho občasně dezorientaci. To měla ohlídat dramaturgyně seriálu, již byla – především v divadle působící – Ilona Smejkalová. Druhá moje výtká se týká některých logičností. Například není jasné, proč agent mluví „špatnou angličtinou“ i s ruskojazyčnou redaktorkou BBC. Třetí pochybnost pak vzbuzuje strukturování do jednotlivých epizod podle posledních dnů Alexandra Litviněnka. Sled částí tak působí spíš jako jedno extrémně dlouhé dílo, mechanicky členěné znělkami. Možná by scénáři přece jen prospělo mírné krácení i redukce postav. Především mu však schází vybudování dějových a emotivních vrcholů a bodů zlomu. V premiéře byly sice jednotlivé díly zveřejňovány po dnech, ale pozdější posluchači – a těch jistě je či bude většina – seriál poslouchají a vnímají spíše ve větších celcích, ne-li v jednom jediném poslechu.

Jsem zvědav, jak se tento typ zvukových dramatických pořadů v nerozhlásovém prostředí bude vyvíjet. Audiotéka přišla s vlastním označením: superprodukce. Je to technický pojem odlišující výrobu dramatu od četby na jeden hlas a současně obchodní značka, která má zřejmě evokovat představu něčeho mimořádného. Rád bych v Divadelních novinách dále sledoval, zda Audiotéka najde k dramatické zvukové tvorbě nějakou vlastní cestu. Zjevně úspěšná mezinárodní firma si může dovolit zaplatit větší tvůrčí štáb, otázkou však je, zda mu může zajistit i dost času na důkladnou přípravu scénáře. To uvidíme (či spíše uslyšíme) až v dlouhodobějším horizontu.

Jeden bonus je ovšem patrný už teď. V době lockdownu dávala Audiotéka – stejně jako další soukromá zvuková vydavatelství – mnoha divadelním tvůrcům obživu. Natáčení audioknih a dramatických pořadů se totiž od provozu divadel nezastavilo.

VILÉM FALTÝNEK

Jiří Havelka: Agent. Dokumentární audio-rekonstrukce vraždy a umírání ve třidvaceti dnech... Scénář a režie Jiří Havelka, spolupráce na scénáři Karel Kratochvíl a Petr Erbes, dramaturgie Ilona Smejkalová, mistr zvuku, zvukový plán, hudba, mix dialogů a postprodukce Bojan Bojič, produkce Lucie Laňková, šéfredaktor Michal Sieczkowski. Natočeno ve studiu BELOUD Post Production Services v roce 2021. Kategorie Superprodukce, typ audiokniha, formát digitální, délka 4 hodiny 17 minut. Vydavatel Audiotéka (audiokniha je k poslechu pouze v bezplatných aplikacích Audioteka).

KNIHOVNÍČKA

Co s námi bude po covidu?

Sociolog Pavel Pospěch, který jako pedagog působil kromě brněnské Masarykovy univerzity také ve Vídni, vydal v nakladatelství Host publikaci **Neznámá společnost s podtitulem Pohledy na současné Česko. Čtivý titul může inspirovat, respektive znepokojit také divadelníky, zvláště v souvislosti s nedobrovolným „oddechovým časem“, který nás s občasnými přerывy zatím stále doprovází.**

Jakých fenoménů si autor všímá? Hned zkraje komentuje pro naši kotlinu typický privatismus, který se například vyznačuje – i ve srovnání s jinými státy – vysokým počtem vlastních bazénů. Také zájem o kuchařské umění je mimořádný. S tím souvisí i další aktivity obohacující a zvelebující naše soukromí, k čemuž napomáhá velký počet lifestyleových magazínů. Pospěch sarkasticky dodává, že proto má časopis *Respekt* nižší náklad než *Chvilka v kuchyni*, a to i přesto, že *Chvilka v kuchyni* se musí o své čtenáře přetahovat s několika desítkami dalších titulů o vaření a gastronomii.

Dalším z témat, která Pospěch – s pomocí sociologických výzkumů

i citací z postřehů domácích i přespolních profesních kolegů – reflektuje, je dichotomie mezi městem a venkovem. Všimá si vlivu lokalizace obyvatelstva na výsledky voleb, přičemž upozorňuje na to, že v zemích západní Evropy se venkov oproti městským aglomeracím vyznačuje výraznějším bohatstvím a životní pohodou, zatímco v postsocialistických zemích včetně Česka je tomu naopak (nepočítáme-li zbohatlická sídla v blízkosti velkých měst, speciálně Prahy). S výrazným nástupem konzumerismu připomíná Pospěch fenomén front na nedostatkové zboží za minulého režimu. Fungovaly vlastně

také jako *metonymie, symboly nesplněného slibu o rovnostářské, civilizované a racionálně řízené společnosti*. Nesplnění tohoto slibu považuje autor za hlavní příčinu kolapsu komunistického režimu a vznášá otázku, zda současné společenské uspořádání splňuje očekávání rovnosti, alespoň té před zákonem.

V kapitole o přizpůsobivosti autor přemýšlí o fenoménu bezdomovectví, o navenek neutrálně působícím eufemismu „nepřizpůsobiví“ i o zákazu pít alkoholu na veřejnosti v řadě českých měst (rozhodnutí odvisí od postoje magistrátu). Tolik proklamovanou autenticitu (ostatně i v uměleckém projevu) nahlíží vlastně jako protiklad k tzv. dobrým mravům a upřesňuje: *Étos autenticity je jako virus, který napadá vše, co se dá navcičené a neautentické. Sami v sobě tyto rudimenty hledáme a jeden po druhém je nekompromisně likvidujeme*. V souvislosti s touto tendencí Pospěch upozorňuje na problematiku politické nekorektnosti i volební úspěch Babišova hnutí ANO.

Text směřuje ke stále výraznější naléhavosti a dostane se k tématům

„těžkého kalibru“, totiž klimatické změně a covidové pandemii. V případě první autor nezastává, že přes řadu upřímných snah aktivistů dochází k výrazné politizaci problému a s ní spjatých ekonomických zájmů nadnárodních společností. *Dnes se environmentální věda sama stala součástí establishmentu a vědci z Mezinárodního panelu pro změnu klimatu místo zapálených polemik píší složitě a nesrozumitelně články do veřejnosti nedostupných vědeckých časopisů*.

Nejenom úvahami nad touto celosvětovou lapálič si pak sociolog všimá výhledů do budoucnosti a jejího odhadu v dílech klasických dystopických románů. Konstatuje, že současné trendy vývoje hovoří spíš pro Huxleyho *Konec civilizace* než pro Orwellův tíživý opus 1984.

V souvislosti s covidem se v publikaci dočteme o fenoménu demokratizace expertiz. Stává-li se původně odborná disciplína majetkem všech, vede to ke ztrátě důvěry v soudy těch, kteří by měli do problému vnést jasno. To je ostatně – jak zdůrazňuje autor – jedna z charakteristik postfaktické doby, v níž žijeme. Patří k ní také zcela fantasmagorické hoaxy, jimž naštěstí podle autora, který se opírá o čerstvé sociologické výzkumy, většina Čechů nevěří. Ovšem jak zdůrazňuje,

samotná znalost pravdy nás z víru dezinformační exploze nedostane.

Pospěch si všimá i role státu v této krizové situaci. Dochází k závěru, že u nás tato „superinstituce“ výrazně selhává. *V podmínkách pandemie covidu-19 sledujeme, jak narůstající nervozita a jak pocit soudržnosti ve společnosti oslabuje. Stát, který by měl svou vahou proti tomuto vývoji tlačit, selhává a nechává se vláčet poryvy soukromých zájmů*.

Toto jsou jenom některé z problémů, kterým se brněnský badatel ve své knize věnuje. Cituje přitom řadu autorů současných (Ulrich Beck, Ivo Možný), při hlubší reflexi se opírá i o myšlenky sociologických klasiků (Max Weber). Publikace je psána přístupnou formou, již napomáhají příklady a příhody, s nimiž se běžně setkáváme. Přes lehký, čtivý literární styl jde však o text o věcech podstatných, který je v dané době sympaticky provokativní. Velmi praktickým bonusem pro čtenáře je zvolený formát paperbacku do kapsy, který si lze otevřít třeba i v prostředcích hromadné dopravy.

JAN KERBR

Pavel Pospěch: Neznámá společnost. Pohledy na současné Česko. Brno, Host 2021, 200 stran.